

גמרא:

אי דאנח עירובי תבשילין — מאי טעמא
דבית שמאי?

איבעיא להו: האי מדורה — מאן קתני לה?

ואי דלא אנח עירובי תבשילין — מאי טעמא
דבית הלל?

האם דברי הכל היא, ושני להו לבית שמאי
בין הנאת כל גופו להנאת אבר אחד.

אמר רב הונא: לעולם, אימא לך שלא הניח
עירובי תבשילין. וכדי חייו שרו ליה רבנן.
ונחלקו בהטמנה.

או דלמא, בית הלל קתני לה, אבל בית
שמאי לא שני להו!

ורב הונא לטעמיה, דאמר רב הונא: מי שלא
הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת,
ומבשילין לו קדרה אחת ומדליקין לו את כב-א
הנר לכבוד שבת.

תא שמע: בית שמאי אומרים: לא יעשה
אדם מדורה ויתחמם כנגדה, ובית הלל
מתירין.

מתניתין:

משום רבי יצחק אמרו: אף צולין לו דג קטן
לשבת.

בשלשה דברים היה רבן גמליאל מחמיר
כדברי בית שמאי:

תניא נמי הכי כרב הונא: מי שלא הניח
עירובי תבשילין — אופין לו פת אחת,
וטומנין לו קדרה אחת, ומדליקין לו את הנר,
ומחמין לו קיתון אחד. ויש אומרים: אף
צולין לו דג קטן.

א. אין טומנין את החמין לכתחלה ביום
טוב, לפי שנראה שמכנים לצורך שבת,
שהרי ביום טוב אין טומנים.

ב. ואין זוקפין את המנורה ביום טוב.

רבא אמר: לעולם מדובר במשנתנו בכגון
שהניח עירוב תבשילין. ושאיני הטמנה, שלא
הותרה היות דמוכחא מלתא דאדעתא
דשבתא קעביד, שמוכח ממעשיו כי לכבוד
השבת הוא עשה את ההטמנה, שהרי אין
אנשים טומנים ביום טוב. ולא התירו על
סמך העירוב אלא מלאכות שלא ניכר
בעשייתן שהן לכבוד שבת, במיוחד.

ג. ואין אופין פתין גריצין עבים שיש בהם
טירחה, אלא רק רקיקין דקים.

אמר רבן גמליאל: מימיהן של בית אבא לא
היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין.

איתיביה אביי לרבא מהא דתניא: חנניה
אומר, בית שמאי אומרים:

אמרו לו: מה נעשה לבית אביך, שהיו
מחמירין על עצמן, ומקילין לכל ישראל
להיות אופין פתין גריצין וחררין.

גמרא:

א. אין אופין מיום טוב לשבת אלא אם כן
ערב עירוב בפת אפויה. כי אין די בעירוב
של תבשיל כדי להתיר אפיה.

היכי דמי?

ב. ואין מבשלין אלא אם כן ערב בתבשיל, ולא אם עירב בפת.

דולקת למעלה, כפה של הנר מן הצד, מקום אשר מגיעה שם הפתילה.

ג. ואין טומנין מיום טוב לשבת, אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יום טוב.

ובזקיפת הנר בצורה אנכית התרכזו השמן למטה, ולא הגיע השמן לפתילה, וכבתה האש.

ומדייק אביי: הא היו לו חמין טמונין מערב יום טוב — מיהא, אז עביר הטמנה, ואף על גב דמוכחא מלתא דאדעתא דשבת קעביר להטמנה, ומוכח דלא כרבא!

איתיביה רב יהודה לעולא על המעשה שעשה שמשו, מהא דתניא: הנותן שמן בנר הדולק — חייב משום מבטור, היות וכל השמן המצוי בנר נחשב כדולק, ובנתינתו של השמן הנוסף לנר הדולק נחשב גם השמן הנוסף כאילו הוא דולק כולו!

אלא, אמר אביי, יש לתרץ אחרת: משנתנו מדברת בכגון שערב לזה, לאפיה עירב בפת ולבישול עירב בתבשיל ולא ערב לזה, שלא היו לו מים טמונים מערב יום טוב, ומשנתנו לדברי חנניה היא, ואלכא דבית שמאי.

והמסתפק ממנו מן השמן שבנר בעודנו דולק — חייב משום מכבה! כי כאמור, הוא נוטל שמן הנחשב כאילו כולו דולק, ובנטילתו מהנר הוא נחשב ככבוי.

שנינו במשנה בדברי בית שמאי: ואין זוקפין את המנורה.

אמר ליה עולא לרב יהודה: לאו אדעתאי, לא מדעתי עשה זאת השמש.

והוינן בה: מאי איסורא קא עביר בזקיפה המנורה?

אמר רב: קנבא שרי. מותר למחוט [להוריד] את ראש הפתילה המפוחם ביום טוב כיון שהותרה הבערה ביום טוב, ודבר זה הוא צורך היום, כדי שתהיה הבערה טובה יותר.

ומשנינן: אמר רב חיננא בר ביסנא: הכא, במנורה של חליות מתפרקות עסקינן, דמחזי שהוא נראה בזקיפת החוליות — כ"בונה".

בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי: מהו לכבות את הנר ביום טוב מפני דבר אחר [לצורך תשמיש]?

דבית שמאי סברי: יש תורת מלאכת בנין גם בכלים, ולכן אסור לזקוף את חוליות המנורה.

אמר לו אביי: אין הכיבוי הזה צורך היום, היות ואפשר לשמש בבית אחר שאינו מואר.

ובית הלל סברי: אין תורת מלאכת בנין בכלים, אלא רק בקרקע, ואין תורת מלאכת סתירה בכלים אלא רק בקרקע. ולכן אין איסור בזקיפת המנורה, שהיא כלי.

ושוב בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי: ואם אין לו בית אחר — מאי, האם מותר אז לכבותו?

עולא איקלע נקלע לבי רב יהודה. קם שמעיה, שמשו של עולא, וזקף לה לשרגא, ל"נר" שבו מצויים השמן והפתילה, והאש

אמר לו אביי: אפשר לעשות לו מחיצה.

אמר לו: ואם אין לו אפשרות לעשות מחיצה — מאי?

אמר לו: אפשר לכפות עליו את הכלי.

אמר לו: ואם אין לו כלי — מאי?

אמר ליה אביי: אסור לכבותו, שלא הותר כיבוי לצורך יום טוב!

איתיביה אבא בר מרתא לאביי מהא דתניא: אין מכבין את הבקעת של עץ הדולקת כדי לחוס עליה שלא תמשיך ותדלק ותכלה לגמרי.

אבל, ואם רוצה לכבותה בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה — מותר לכבותה.

ומוכת, שמותר לכבות לצורך היום ביום טוב, והוא הדין לצורך תשמיש!

אמר תירץ ליה אביי: החיא ברייתא — לדברי רבי יהודה היא, שהוא מתיר ביום טוב מלאכות לצורך היום, ולכן התיר גם כיבוי.

כי קאמינא אנא, ומה שאני אמרתי שאסור לכבות, הוא לדברי רבנן, שהלכה כמותם, שלא הותרו אלא מלאכות שלצורך אוכל נפש, ולא מלאכה של כיבוי, שאינה לצורך אוכל נפש.

דבריו אלו של אביי נאמרו אחר שכבר למד מדברי רבה שיש לפסוק לאסור עשיית מלאכות שאינן צורך אוכל נפש.

והבעיה שלפנינו היא לפני שלמד זאת אביי מרבה:

בעא מיניה אביי מרבה: מהו לכבות את הדלקה ביום טוב?

וביאר אביי שאלתו: היכא דאיכא סכנת נפשות — לא קא מבטיא לי, דאז אפילו בשבת שרי מותר לכבות.

כי קמבטיא לי במקום שבא לכבות ביום טוב משום אבוד ממונן, שמאבד בדליקה את ביתו ורכושו — מאי, האם מותר לכבות לצורך היום, שהרי אם ישרף ביתו לא יוכל לשהות בו?

אמר ליה: אסור לכבות!

איתיביה אביי לרבה מהא דתניא: אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם מכבה בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה — מותר. לפי שצורך היום הוא.

והרי אין לך צורך גדול מזה שיוכל לשהות בביתו!?

אמר ליה רבה: החיא ברייתא — לדברי רבי יהודה היא.

כי קאמינא אנא — לדברי רבנן רבנן, שהלכה כמותם, והם לא מתירים אלא מלאכות שהן לצורך אוכל נפש, ולא מלאכות שהן לצורך היום!.

בעא מיניה רב אשי מאמימר: מהו "לכחול" את העין ביום טוב, שמרפאין עין חולה במריחת "כחול" סביבה?

ומבאר רב אשי שאלתו: היכא דאיכא סכנה, כגון שנוטפת העין רירא, או שהיא דיצא, שמרגישים בה דקירות כמו דקירת מחט, או שהיא שותתת דמא, או שיש בה דמעטא,

וכמו כן אתה סומך על זה שאמר רב המנונא: כל דבר חולי שאין בו סכנה — אומר לנכרי, ועושה. ולא גזרו בו על אמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת, שאסורה באדם בריא משום "שבות".

הרי הנני מילי שהתירו — היכא דלא מסייע הישראל בהדיה, לו לנכרי.

אבל מר, אמומר, הא קא מסייע בהדיה, הרי הינך מסייע לו לכחול, היות דקא עמיין שהינך עוצם ופתח ופותח את עיניך כדי שיכנס בהם הכחול המרפא, ודבר זה לא הותר!

אמר ליה אמומר: איכא רב זביד, דקאי בותר, שסובר כמוך והקשה לי קשייתך.

ושניי ותיצתי ליה: "מסייע" — אין בו ממש. שאם שנים עושים ביחד מלאכה אחת, והאחד יכול לעשותה לבדו והשני אינו יכול לעשותה לבדו אלא הוא רק יכול לסייע, אין איסור בסיוע.

אמומר שרא התיר למכחל עינא ביום טוב שני של ראש השנה, אפילו על ידי ישראל, לפי שאינו אסור יום טוב שני במלאכה אלא רק מדרבנן.

אמר ליה רב אשי לאמומר: והאמר רבא: מת ביום טוב ראשון — יתעסקו בו בקבורתו עממין נכרים. מת ביום טוב שני — יתעסקו בו ישראל, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, שקדושתם אחת היא, הותר ביום טוב שני, שהיות ואיסורו הוא רק מדרבנן התירוהו לכבודו של המת, שיקבר על ידי ישראל ולא על ידי נכרים.

שהיא מדמעת מאד, וקדחתא, שהיא שורפת, והיו כל הדברים הללו בשלב של "תחלת אוכלא", תחילת המחלה — לא מבעיא לי, דאפילו בשבת שרי, היות ובחוליים כאלה של העין יש משום פיקוח נפש.

כי קמבעיא לי כשמחלות אלו של העין נמצאות בשלב של "סוף אוכלא", שהן קרובות לריפוי, ואין צורך עוד לכחול את העין משום פיקוח נפש. ואינו עושה זאת אלא לצורך פצוחי עינא, כדי שיוכל לפתוח את עיניו ולראות — מאי, האם הותר הדבר לעשותו ביום טוב?

אמר ליה אמומר: אסור.

איתיביה רב אשי מהברייתא של "אין מכבין את הבקעת". שמבואר בה שמותר לכבות לצורך יום טוב, גם אם אין בכך מלאכת אוכל נפש.

ושני ותירץ ליה אמומר לרב אשי כדשניין כמו שתרצנו לעיל שבריייתא זו אינה להלכה, כי לדברי רבי יהודה היא.

אמומר שרי למכחל עינא, במצב שאין בו חולי של סכנה, מנכרי, על ידי נכרי, אפילו בשבתא.

איכא דאמרי: אמומר גופיה עצמו כחל עינא שלו מנכרי בשבתא.

אמר ליה רב אשי לאמומר: מאי דעתך להתיר לכחול על ידי נכרי? כנראה, משום שהינך סומך על הא דאמר עולא בריה דרב עילאי: כל צרכי חולה שאין בו סכנה עושיין על ידי נכרי בשבת. ואין לאסור זאת כמו שאסרו כל דבר שעושה נכרי לצורך ישראל [אפילו בלא אמירה].